

REPERE RELIGIOASE ÎN SPAȚIUL URBAN ȘI RURAL ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ÎN EPOCA MEDIEVALĂ

RELIGIOUS LANDMARKS IN THE URBAN AND RURAL SPACE OF THE ROMANIAN COUNTRIES DURING THE MIDDLE AGES

Irina Ene*

Abstract

The existence of boroughs and medieval towns is strongly tied to the ruling institution, the central authority being preoccupied by their prosperity through the taxes that entered into its treasuries, but this does not necessarily imply the pre-eminence of the princes in front of the medieval urban centres. The cities of the Romanian Countries enjoyed autonomy from the central authority, which is illustrated by the privileges granted to them by the princes, such as: personal freedom, the right to hold trials, the right to completely own the built surface of the settlement, to use the farming lands surrounding the city and some exemptions from taxes and customs. The problematic of medieval villages does not represent a new approach in Romanian historiography, so our short presentation has only the purpose of outlining a frame in which to insert the specific religious coordinates of the epoch.

Keywords: daily life, church, Middle Ages, urban space, rural space.

Viața cotidiană în orașele medievale și implicarea Bisericii

Cercetarea istorică și arheologică asupra spațiului urban românesc a constituit un domeniu aparte de studiu, specialiștii analizând fiecare aspect care a stat la baza dezvoltării și evoluției acestuia¹. Mediul orășenesc se caracterizează prin

* Muzeograf, Secția Arheologie Preventivă; doctor în istorie

¹ Constantin C. Giurescu, *Târguri și orașe moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, EAR, 1967, p. 379; P. P. Panaitescu, *Comunele medievale în Principatele Române*, în *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, ediția a II-a, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 119-159; Gheorghe Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1945; Mircea D. Matei, *Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească până în secolul al XVII-lea*, Iași, Editura Helios, 1997.

condiții specifice în care au apărut și s-au dezvoltat orașele medievale românești extracarpatică, prin organizarea administrativ teritorială a acestora, ceea ce creează viziunea de ansamblu asupra vieții cotidiene, în care coordonata religioasă se individualizează.

Existența târgurilor și orașelor medievale este strâns legată de instituția domniei, autoritatea centrală fiind preocupată de prosperitatea acestora prin taxele care intrau în visteria sa, dar acest lucru nu presupune în mod absolut întâietatea instituției domnești în fața tuturor centrelor urbane medievale². Istoria a reținut existența unor orașe-târguri, puncte de întâlnire a meșterilor și negustorilor, periodic, ocazional sau permanent, chiar înainte de întemeierea statului³. Se știe că apariția orașelor medievale este îndeobște legată fie de existența unei vechi așezări antice⁴, fie de un locaș de cult care să polarizeze în jurul prestigiului său câteva mici așezări omenești⁵, fie de existența unui punct de trecere sau de frontieră relativ stabil (trecătoare în munți, vad natural, ce urmau firul văilor unor râuri importante)⁶. Acesta va fi fost, cel mai probabil, contextul de ordin geografic care explică apariția, evoluția, declinul și, în final, dispariția unor orașe medievale. De asemenea, unele sate mai mari, care au cunoscut o evoluție economică deosebită, s-au transformat, cu timpul, în târguri sau orașe⁷.

Orașele din Țara Românească și Moldova sunt așezări urbane fără incinte fortificate, dar unele aveau palisade de pământ și șanțuri⁸. P. P. Panaitescu considera că ele au luat naștere înaintea statului, în jurul unor centre politice cneziale și voievodale, care asigurau protecție și unde s-a intensificat inițial o activitate comercială⁹. În aceste centre urbane locuiau negustori și meseriași, care s-au organizat din punct de vedere administrativ diferit față de locuitorii mediului rural¹⁰. O componentă importantă în structura populației urbane au constituit-o clericii de mir și călugării, orașele fiind centre importante ale vieții ecleziastice¹¹. Populația orașelor participa la spectacole și procesiuni, ceea ce contura un grad de cultură superior mediului sătesc¹². Mulți istorici ai domeniului au subliniat faptul că între oraș și sat nu exista o separație completă în epoca medievală, mai ales în ceea ce

² Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 150-151; Mircea D. Matei, *op.cit.*, p. 91-92.

³ *Ibidem*, p. 79.

⁴ *Ibidem*, p. 22, 53-54, 239.

⁵ *Ibidem*, p. 78.

⁶ *Ibidem*, p. 64.

⁷ *Ibidem*, p. 74.

⁸ Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, pp. 96-97; P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 123.

⁹ *Ibidem*, p. 146.

¹⁰ *Omniul medieval*, volum coordonat de Jacques le Goff, traducere de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru, postfață de Alexandru Florin Platon, București, Editura Polirom, 1999, p. 19-22;

Mircea D. Matei, *op.cit.*, p. 161; Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 103, 110-112.

¹¹ Mircea D. Matei, *op.cit.*, p. 174-175; Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 115.

¹² *Omniul medieval*, p. 20.

privește ocupațiile locuitorilor, fiind atestată practicarea agriculturii în zonele limitrofe spațiului de locuit¹³.

Orașele Țărilor Române se bucurau de autonomie față de autoritatea centrală, reprezentată de obținerea unor privilegii din partea domniei, precum: libertatea personală, dreptul de judecată, de stăpânire deplină a vetrei așezării, de folosință a moșiei din jurul orașului și unele scutiri de taxe și vămi. Cel mai important privilegiu era recunoașterea dreptului comunității orașului de a-și alege reprezentanții proprii desemnați spre administrarea vieții orășenești¹⁴. În orașe exista un consiliu care se ocupa cu împărțirea anuală a loturilor din moșia orașului, strângerea dărilor, aplicarea amenzilor, dar și apărarea drepturilor cetățenilor, fără a avea un sediu permanent al sfatului¹⁵. Alături de autoritățile orașului alese, existau și reprezentanții numiți ai domniei, cu atribuții fiscale și juridice, astfel domnia păstrând direct controlul asupra veniturilor care îi reveneau în urma privilegiilor acordate¹⁶.

Ideile Umanismului și ale Renașterii au fost răspândite în centrele urbane din Țara Românească și Moldova, orașele fiind și importante centre de cultură. Astfel au început să fie organizate primele instituții de cultură și învățământ superior, cum sunt cea de la Hârlău din vremea lui Alexandru Lăpușneanu și cea de la Cotnari întemeiată de Despot, care se baza pe ideile celebrului Philippe Melanchton și care era coordonată de nu mai puțin celebrul umanist Ioan Sommer¹⁷. În Țara Românească Petru Cercel a pus bazele unei Academii, un fel de societate a erudiților care se ocupa cu cultivarea scrisului și științelor în spirit umanist¹⁸.

Mănăstirile erau în Evul Mediu stăpânitoare de mari proprietăți, în orașe deținând prăvălii, case, mori, vii și ulițe întregi cu vecini, pe care le primeau ca danie¹⁹. La rândul lor, mănăstirile au închiriat, unor laici, locuri de case și prăvălii și chiar vii și mori în mai multe orașe²⁰.

Populația urbană, în medie, avea un nivel de cultură ridicat față de cea rurală, aici regăsindu-se o elită laică și religioasă, cunoscătoare a scrisului și cititului, mai ales în orașele reședințe domnești. De asemenea, clericii de mir din spațiul urban dețineau rolul de rol de judecători duhovnicești^{21,22}.

¹³ P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 121; Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 76-77, 140-141.

¹⁴ *Ibidem*, p. 128-132.

¹⁵ Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 102, 125 și urm.

¹⁶ P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 133-136; Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 112-114.

¹⁷ Johann Sommer, *Viața lui Iacob Despot*, în *Călători străini*, vol. II, p. 261.

¹⁸ Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Cluj, 1944, p. 927-930.

¹⁹ Corina Nicolescu, *Locuințe domnești în cuprinsul mănăstirilor*, în SCIA, I, 1954, nr. 3-4, p. 64.

²⁰ Lia Lerh, *Aspecte urbanistice și forme de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești (secolele XVI-XVII)*, în RdI, 33, 1980, nr. 1, p. 73-75.

²¹ Al. Grecu, *Începuturile dreptului scris în limba română*, în „Studii”, IV, 1954, nr. 7, p. 228.

Construcția de mănăstiri în orașe a început în secolul al XVI-lea, inițial cu cele de rit catolic²³. Diversitatea religioasă întâlnită în orașele mari, unde existau atât biserici ortodoxe, cât și romano-catolice și reformate, cu elită clericală și credincioși, conturează o imagine complexă a spațiului urban și în același timp ridică probleme legate de toleranță, mai ales în manifestarea sentimentelor religioase specifice fiecărui cult²⁴. În orașele reședințe domnești, alături de domn și de sfatul domnesc rezidau și episcopii și mitropoliții țării²⁵. Clerul romano-catolic și cel luteran din spațiul românesc extracarpatic era pregătit în general la școlile Apusului, așadar aceștia devin intermediarii contactelor cu lumea din afara statelor românești.

Relatările călătorilor străini, în special ale prelaților catolici, deși sunt uneori subiective, conțin informații dense, în special referitoare la situația clerului și a bisericilor romane din mediul urban. Spre exemplu, de la Jeronim Arseno²⁶ cunoaștem faptul că în 1581 la Târgoviște existau „1 000 de case de ortodocși și 22 de rit roman, care nu au un preot”, ritualul fiind săvârșit de un cleric luteran. Aceeași situație este prezentată și de Giovanni Botero, care adaugă faptul că în Moldova erau „15 orașe și mai multe târguri și sate”, iar la Râmnic se aflau „20 de case de sași catolici”²⁷. În acest ultim oraș se aflau două biserici catolice: *Sf. Francisc* și *Sf. Maria*, aflate într-o stare avansată de degradare. În continuarea acestei relatări aflăm că și la Câmpulung existau o comunitate catolică și o mănăstire franciscană, aflată de asemenea, în paragină. În aceste condiții credincioșii participau la serviciul religios desfășurat la o biserică la care slujea un preot luteran, situație care apare și la Râmnic.

Situația bisericilor catolice în care slujeau preoți luterani se regăsește și la Iași, după cum ne relatează Giulio Mancinelli, edificiul de cult schimbându-și înfățișarea, iar unii dintre catolici convertindu-se la ortodoxie²⁸. Un anonim italian relatează faptul că Iașul are multe biserici și mănăstiri ortodoxe din piatră și două catolice din lemn „urâte și părăsite”²⁹.

Despre București, Pierre Lescalopier menționa în anul 1574 existența a două

²² Constantin Șerban, *Despre cultura orășenească*, în „Studii”, XXV, 1972, 4, p. 751, 754, 756, 758.

²³ Laurențiu Rădvan, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004, p. 219, 331.

²⁴ *Ibidem*, p. 237, 255, 258

²⁵ Anonim catolic italian, *Scurtă relatare despre bisericile din Moldova* (1606), în *Călători străini*, vol. IV, p. 336.

²⁶ Jeronim Arseno, *Vizitație apostolică* (1581) în *Călători străini*, vol. II, p. 509.

²⁷ Giovanni Botero, *Descrierea Transilvaniei*, în *Călători străini*, vol. IV, p. 576.

²⁸ Giulio Mancinelli, *Itinerar* (după 1583 și înainte de 1586), în *Călători străini*, vol. II, p. 524-525.

²⁹ Anonim catolic italian, *op.cit.*, p. 337.

biserici, una ortodoxă și una luterană, din lemn³⁰. Lorenzo d'Anania a fost surprins de situația întâlnită în Țara Românească, constatând că, în afară de Târgoviște, unde locuiește domnul, Brăila, unde e garnizoana turcească, și Târgșor, nu existau alte orașe, ci doar sate. Evident este vorba despre o exagerare, în sensul că orașele muntene, cu excepția cazurilor prezentate de autorul menționat, nu erau fortificate. Același Lorenzo d'Anania relatează că în Moldova existau șase orașe: Bârlad, Târgu Roman, Iași, Cotnari, Hotin și Suceava, unde rezida domnul³¹.

Informațiile despre orașele Țării Românești sunt mai bogate în secolul următor, mai ales în relatările lui Andrei Bogoslavič³² și Petru Bogdan Baksič³³. Existau orașe unde se afla o populație catolică semnificativă, cum erau Târgoviștea, Câmpulungul, Râmnicul sau Argeșul și chiar Bucureștiul, dar populația era majoritar ortodoxă, iar clerul, neștiutor de carte, practica slujba religioasă în limba slavonă, pe care nu o cunoștea.

În ceea ce privește situația la începutul secolului al XVII-lea în Moldova, Ștefan Balthazar, parohul catolic de la Suceava, ne informează că existau 24 de biserici de rit catolic, menționând în special pe cele de la Cotnari, Suceava, Roman și Baia, dar că lipsește cu desăvârșire clerul specific, întrucât nu există o susținere la nivelul autorității centrale. Același autor menționează locul de frunte deținut de mănăstirea franciscanilor observanți de la Bacău³⁴.

La Siret, care fusese reședința episcopală catolică, la începutul secolului al XVII-lea abia se mai vedeau urmele unei biserici a dominicanilor, relatează un anonim italian care trece în revistă orașele moldovene prin care a călătorit și componența etnică și religioasă a locuitorilor. Astfel, autorul menționează, printre altele, mai multe biserici la Hârlău, dintre care doar una era catolică, de zid, părăsită și fără preot, unde mai oficia slujba prelatul de la Cotnari. La Baia, acesta a găsit o comunitate mare de sași și unguri catolici, care aveau o biserică parohială frumoasă³⁵. Și în celelalte orașe din Moldova situația este asemănătoare cu descrierea lui Ștefan Balthazar.

Simeon Dbir Lehați menționează că la Suceava se aflau un episcop armean și până la 400 de case de armeni, cu trei biserici din piatră și două mănăstiri. La Iași existau 200 de case de armeni care aveau o biserică proprie din piatră, preoți înțelepți, precum și oameni bogați. În vizita sa a ajuns și la Vaslui, unde biserica armeană era

³⁰ Pierre Lescalopier, *Călătoria în Țara Românească și Transilvania (1574)*, în *Călători străini*, vol. II, p. 427.

³¹ Lorenzo d'Anania, *Sistemul universal al lumii sau Cosmogonia*, în *Călători străini*, vol. IV, p. 569.

³² Andrei Bogoslavič, *Relație despre Țara Românească*, în *Călători străini*, vol. V, p. 8-10.

³³ Petru Bogdan Baksič, *Călătoria în Țara Românească*, în *Călători străini*, vol. V, p. 205-269.

³⁴ Ștefan Balthazar, *Relație despre starea catolicilor din Moldova*, (30 martie 1604), în *Călători străini*, vol. IV, p. 185-187.

³⁵ Anonim catolic italian, *op.cit.*, p. 337.

din lemn și era destinată oficerii cultului celor 20 de gospodării³⁶.

Bernardino Quirini³⁷ menționează existența la sfârșitul secolului al XVI-lea a episcopiei catolice de la Bacău, unde își avea reședința vicarul apostolic. În vizita sa, Quirini a găsit la Neamț 74 de familii de catolici și două biserici din lemn, iar la Baia 63 de gospodării, edificiile de cult din piatră fiind năruite. La Troțuș se aflau „3500 de familii de unguri și sași și o biserică mare din piatră”. Trecerea în revistă a catolicilor din Moldova continuă cu orașul Cotnari, unde se aflau „198 de familii de catolici și patru biserici, din care trei din piatră”. La Roman existau 25 de familii romano-catolice; la Vaslui nu era un preot oficial, ci un anume Benedict, transilvănean, care își asumase acest rol fără să aibă consimțământul superiorilor și fusese hirotonit de un episcop luteran din Transilvania; la Suceava a întâlnit o stare conflictuală între catolici și ortodocși.

Viața cotidiană orășenească, în varietatea manifestărilor sale, este și locul unde se dezvoltă arta și cultura, învățământul, literatura religioasă, juridică, istorică. Coordonata esențială care a dat unitatea evului mediu, în special în spațiul românesc, a fost Biserica. Credința profundă sau teama de a nu obține Mântuirea și astfel dreptul la Viața de Apoi, în orice manieră ar fi privite lucrurile, evidențiază limpede următorul aspect: omul medieval este ancorat în credință și își reglează activitățile vieții cotidiene în funcție de calendarul religios. Datele de început și sfârșit ale principalelor ocupații, fie că este vorba de agricultură sau de oierit, se desfășurau pe parcursul unui an și erau stabilite în funcție de sărbătorile religioase.

În ceea ce privește spațiul funerar din mediul urban, ca de altfel în orice așezare, menționăm că acesta era organizat în jurul unui lăcaș de cult, defuncții erau depuși în poziția decubit dorsal, cu orientare creștină, de cele mai multe ori în sicrie ale căror urme s-au păstrat precar³⁸.

Viața cotidiană în mediul rural, traiectorii creștine

Problematica satului medieval nu reprezintă o abordare nouă în istoriografia românească, așadar scurta prezentare pe care ne-o propunem are scopul de a contura doar un cadru pe care să inserăm coordonatele religioase specifice epocii. Cultura „majorității tăcute”, cum a fost considerată concepția despre lume a locuitorilor spațiului rural, este una creștină în credințele și riturile sale³⁹.

Specialiștii domeniului consideră că, până la apariția orașelor medievale,

³⁶ Simeon Dbir Lehați, *Călătorie de la Liov la Constantinopol*, în *Călători străini*, vol. IV, p. 345-346.

³⁷ Bernardino Quirini, *Relația fratelui Bernardino Quirini, călugăr franciscan episcop de Argeș în provinciile Moldova și Valahia despre afacerile episcopatului său, făcută sancțită de papa (Clement VIII) în anul 1599*, în *Călători străini*, vol. IV, p. 35-39.

³⁸ Gh. I. Cantacuzino, *Considerații privind necropola din jurul bisericii vechii curții domnești din Câmpulung*, în *SCIVA*, t. 49, 1998, nr. 2, p. 181.

³⁹ *Omul bizantin...*, p. 79.

teritoriile dintre Carpați și Dunăre erau organizate, din punct de vedere social, sub forma unor obști sătești, centre economice înainte de toate. Sunt așezări umane nefortificate, având un spațiu mai restrâns decât cel urban și, implicit, cu un număr mai mic de locuitori. Din punct de vedere juridic, sunt sate libere și sate aservite unui boier sau unei mănăstiri⁴⁰. Un sat avea, în medie, în secolul al XVI-lea, 20 de gospodării⁴¹.

Ca orice așezare, fie ea cu caracter urban sau rural, satele s-au constituit în apropierea unor cursuri de apă, preluând uneori numele din rețeaua hidronimică⁴². Aceste poziționări geografice constituiau locuri prielnice din punct de vedere al surselor esențiale vieții și de cele mai multe ori exista o locuire anterioară epocii medievale⁴³. De asemenea, în apropierea orașelor au luat naștere așezări cu caracter rural, dar și în apropierea căilor de comunicații, în condițiile în care nu toate produsele necesare vieții erau de proveniență locală⁴⁴.

Ceea ce deosebește mediul rural de cel urban, ținând cont că activitățile agricole erau practicate și de orășeni la marginea spațiului locuit, este modul de dispunere a locuințelor. Dacă spațiul orășenesc este unul organizat cu artere stradale și casele apropiate, fiind vorba despre o densitate mai mare și de activități ce nu necesitau un spațiu larg, la sat, casele sunt mai răsfirate, în jurul gospodăriei existând un teren în care se practicau grădinăritul și creșterea animalelor.

În general, în cadrul unei gospodării țărănești se produceau toate cele necesare traiului, de la produsele agricole până la îmbrăcăminte și obiecte de harnașament, dar acest lucru nu exclude practicarea comerțului. Fiecare sat avea meșteri specializați ce se dedicau mai ales meșteșugului moștenit din tată în fiu, dar în același timp se ocupau și cu alte activități casnice necesare gospodăriei proprii.

Din punct de vedere administrativ, satele dispuneau de un organ de conducere colectivă⁴⁵, un sfat al oamenilor buni și bătrâni, cu atribuții juridice, din cadrul cărora, cu siguranță, făceau parte și preoții⁴⁶, rolul acestora fiind acela de a

⁴⁰ Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe, vol. II Structura internă a satelor devălmașe libere*, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 16-17, 26-29.

⁴¹ Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 98.

⁴² *Ibidem*, p. 182-186.

⁴³ M. Constantiniu, P. I. Panait, *Săpăturile de la Bucureștii Noi 1960*, în CAB, I, [1962], p. 77; Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, Ioana Cristache Panait, *Șantierul arheologic Băneasa-Străulești*, în CAB II, p. 190; Panait I. Panait, Mioara Turcu, Iulia Constantinescu, Paul I. Cernovodeanu, *Complexul medieval Tânganu (cercetări arheologice, numismatice și istorice)*, în CAB II, p. 240; dr. Mioara Turcu, Aristide Ștefănescu, *Sondajul arheologic de la Popești-Leordeni. Botul Malului*, în CAB IV, p. 215; Vasilica Sandu, *Cercetările arheologice de suprafață din nordul Sectorului Agricol Ilfov*, în CAB IV, p. 289-324; Panait I. Panait, *Vatra satelor din jurul Bucureștilor în lumina cercetărilor arheologice (secolele XIV-XVI)*, în CAB IV, p. 75.

⁴⁴ *Ibidem*, p.75; dr. Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Satul Bîrzești*, în CAB IV, p. 147.

⁴⁵ Henri H. Stahl, *op.cit.*, p. 25.

⁴⁶ Idem, *Studii de sociologie istorică*, București, Editura Științifică, 1972, p. 167-168.

gestiona, pe de o parte, eventuale conflicte între săteni, iar, pe de alta, de a reglementa relația între aceștia și stat sau stăpânul domeniului. Adunarea acestor foruri de conducere a obștii era ocazională, de obicei într-o zi de duminică sau de sărbătoare, locul fiind deseori la biserică⁴⁷.

Populația satelor era una relativ unitară, în sensul că în spațiul extra-carpatic prezența altor culte în mediu rural nu este una obișnuită, în condițiile în care populația acestor țări este una ortodoxă, iar cei de altă religie sunt, de cele mai multe ori, străini stabiliți în urma unor contacte comerciale, deci fără legătură directă cu activitățile sătești. La aceasta se adaugă faptul că sursele istorice omit să prezinte structura religioasă a populației sătești. Cu toate acestea, există unele informații sumare relativ la prezența unei populații catolice în unele sate din Moldova, situate în proximitatea unor orașe cunoscute ca având o comunitate considerabilă ce aparținea acestui rit. Astfel, Bernardino Quirini menționează că în satele de lângă târgul Săbăuani, pe unde a trecut, respectiv Berindești, Tămășeni, Lucăcești, Adjudeni și Luceni, precum și în altele vecine, a găsit locuitori catolici, unguri, în total 300 de familii, care nu au preot și care beneficiază ocazional de serviciul religios oficiat de un preot din Roman⁴⁸. Situația este confirmată și de un anonim italian care a vizitat Moldova la începutul secolului al XVII-lea⁴⁹.

Clerul sătesc se putea pronunța în probleme legate de moștenire, dar și în cele cu implicații canonice (căsătoria, adulterul, incestul, desfrâul, sperjurul). Din acest motiv, rolul clerului de mir era foarte important, aceștia având calități morale și de prestigiu oferite și prin harul preoției, care presupunea o relație de intermediere între oameni și divinitate. Preoții sunt îndrumătorii spirituali ai comunității, la rândul lor proprietari de pământ, membri de seamă în sfatul bătrânilor⁵⁰, de cele mai multe ori singurii care cunoșteau scrisul și cititul, necesar oficerii cultului⁵¹. Clerul rural dovedește în secolele XIV-XVI o cunoaștere aproximativă a dogmelor, utilizând mult mai bine credințe și obiceiuri vechi, ale căror rădăcini nu se regăsesc în Creștinism⁵².

Din punct de vedere religios, fiecare sat are o biserică ridicată în general de comunitate, pentru satele libere, și de cele mai multe ori de către stăpânul feudal căruia îi aparținea, în cazul celor dependente. Un aspect important îl reprezintă satele care aparțineau mănăstirilor, care prin danie domnească și-au constituit un adevărat patrimoniu funciar. Pentru satele libere, biserica era o ctitorie colectivă a obștii, care se îngrijea de edificiu, de cele mai multe ori fiind vorba despre o construcție de mici dimensiuni, din lemn, unde preoții erau cunosători ai ritualului, dar nu neapărat al scrisului și cititului. Preotul satului reprezenta interesele

⁴⁷ Idem, *Contribuții...*, p. 35.

⁴⁸ Bernardino Quirini, *op.cit.*, p. 42.

⁴⁹ Anonim catolic italian, *op.cit.*, p. 338.

⁵⁰ Anonim catolic italian, *op.cit.*, p. 338.

⁵¹ Bogdan Petru Maleon, *Clerul de mir...*, p. 20.

⁵² *Ibidem*, p. 217.

comunității pe care o păstora, fiind hirotonit de către reprezentanții ierarhiei eclesiastice, episcopul locului sau starețul unei mănăstiri apropiate⁵³.

Necropolele în spațiul rural erau poziționate la marginea așezării, suportând modificări spațiale, în funcție de creșterea demografică⁵⁴. Studiul arheologic și antropologic al necropolelor sătești nu a atins până în prezent problematica dispunerii pe neam a mormintelor, dar putem presupune existența unor grupuri de familie, pe baza unor studii etnografice⁵⁵. De asemenea, tradiția menționează respectarea unui sistem de ocupare al locurilor în biserică care urmărea același criteriu, așezarea pe neamuri, cutumă respectată în bisericile ortodoxe până în secolul XX.

Cercetările arheologice ale necropolelor medievale au indicat faptul că acestea erau organizate după un anumit tipic, defuncții erau depuși în gropi în poziția decubit dorsal, orientate spre est, cu ușoare înclinații datorate anotimpului, ceea ce presupune respectarea unor ritualuri creștine. Fiecare comunitate avea un cimitir propriu, care de la un nucleu inițial se extindea permanent, în funcție de evoluția demografică a așezării, în timp constatându-se o apropiere mare între spațiul locuit și cel funerar⁵⁶.

Mormintele erau depuse în șiruri ordonate și aveau inițial semne exterioare (cruci). Defuncții erau înmormântați fie în sicrie de lemn, fie înfășurați în pânză sau împletituri, respectându-se un ritual specific, creștin⁵⁷. Existența în cadrul unei necropole a unui spațiu gol, ars cu resturi de materiale de construcție, în condițiile unei aglomerări constatate în restul spațiului funerar, a determinat pe autorii cercetării arheologice să presupună existența unui lăcaș de cult din lemn, care a fost incendiat. Astfel, și în mediul sătesc cimitirul era organizat în jurul unui edificiu religios de mici dimensiuni⁵⁸.

Studiu de caz. Orașul de Floci

De-a lungul timpului, confluența Ialomiței cu Dunărea a creat în Câmpia Română un spațiu propice dezvoltării unui habitat antropoc, natura oferind mijloacele necesare de subzistență prin bălțile bogate în pește, luncile inundabile și fertile, pășunile și pădurile de pe malurile fluviului. În același timp, zona de vărsare a Ialomiței în Dunăre este și punctul terminus al vechiului drum comercial ce cobora din centrul Transilvaniei la Dunăre, de aici pornind una dintre rutele pe care

⁵³ Henri H. Stahl, *Studii...*, p. 163-164, 169-186.

⁵⁴ Panait I. Panait, *Vatra satelor din jurul Bucureștilor...*, p. 75.

⁵⁵ Henri H. Stahl, *Contribuții...*, p. 147

⁵⁶ Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, Ioana Cristache Panait, *Șantierul arheologic Băneasa-Străulești...*, p. 196; Laurenția Georgescu, *Necropola medievală din Dealul Piscului. Date antropologice*, în CAB IV, p. 211.

⁵⁷ Panait I. Panait, Mioara Turcu, Iulia Constantinescu, Paul I. Cernovodeanu, *Complexul medieval Tânganu...*, în CAB II, p. 264-265.

⁵⁸ Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Satul Bîrzești...*, p. 154.

mărfurile românești își urmau traseul către piețele orientale. În această regiune coborau și păstorii transhumanți cu turmele de oi și vite mari, aduse dinspre munte la iernat⁵⁹. Așezarea urbană care a luat astfel naștere a beneficiat de toate premisele unei dezvoltări durabile, fiind în Evul Mediu un punct important de trecere în Imperiul Otoman. Astăzi, situl arheologic Orașul de Floci este situat de-o parte și de alta a drumului național care leagă orașul București de Constanța.

Așezarea urbană a fost menționată în documentele de cancelarie și a fost reprezentată pe hărți încă de la mijlocul secolului al XVI-lea. Prima atestare documentară a Orașului de Floci păstrată este scrisoarea voievodului Țării Românești, Dan al II-lea, din 1431, adresată tuturor târgurilor și vâmilei țării, prin care sunt reconfirmate privilegiile comerciale acordate brașovenilor de către voievozii anteriori în unele orașe muntene, printre care și Orașul de Floci⁶⁰.

În ceea ce privește toponimia așezării, din prima jumătate a secolului al XV-lea, până către sfârșitul secolului al XVII-lea se regăsește forma simplă a numelui istoric al orașului, „Floci”. După această dată numele specific „Floci” apare însoțit de numele generic „oraș”, „Oraș Floci”, „Orașul de Floci”, „la Oraș la Floci”, pentru ca în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, odată cu regresul așezării, să fie folosit numai cuvântul „Oraș”⁶¹.

În ceea ce privește structura populației din Orașul de Floci, izvoarele documentare, dar și arheologice, dovedesc existența unor negustori, meșteșugari și chiar boieri ce aveau locuințe în vatra orașului, dar dețineau și terenuri în zonele limitrofe habitatului, în care unii dintre ei practicau agricultura. Astfel, cercetătorii au considerat satele Cărăreni, Lumineni, Păpeni, Stâlpeni și Blagodești, menționate în documentele de danie, ca făcând parte din hinterland-ul orașului medieval de la vărsarea Ialomiței în Dunăre⁶².

Dacă documentele vorbesc despre acordarea unor privilegii de către domnie sau despre diverse schimburi comerciale, arheologia a reușit să exemplifice fiecare meșteșug practicat în acest oraș.

Faptul că aici au fost descoperite urmele a trei biserici construite din piatră atestă evident prezența clericilor care slujeau în aceste lăcașe de cult. Deși puține, informațiile documentare menționează clerici de la Orașul de Floci care ajung în sfatul domnesc și care au grijă să specifice acest lucru pe fiecare document pe care

⁵⁹ I. Barnea, *O cercetare arheologică pe Borcea*, în RM, III, 1966, nr. 2, p. 155-166; D. M. Iliescu, *Un oraș vechi dispărut: Cetatea de Floci. (Încercare de monografie)*, București, 1930, p. 7-9; M. Pauker, *Monede antice grecești, romane și bizantine găsite la Piua Petri*, în CNA, București, XIX, 1945, nr. 135-136, p. 51-54.

⁶⁰ DRH, B, Țara Românească, 1966, p. 130-131.

⁶¹ Anca Păunescu, *Orașul de Floci. Un oraș dispărut din Muntenia medievală*, [Târgoviște], Editura Cetatea de Scaun, [2005], p. 7.

⁶² *Idem*, *Cu privire la boierii de la Orașul de Floci în secolele XVI-XVII*, în „Muzeul Național”, XII, București, 2000, p. 27.

l-au scris și care s-a păstrat până la noi. Este de menționat aici popa Ivan din Blagodești, care primește ocină de la Petru voievod, moștenirea de drept de la bunicul său, la 17 mai 1566⁶³. Actul a fost reîntărit câteva luni mai târziu, cu mai multe detalii⁶⁴. În 1567 îl regăsim pe popa Ivan din Blagodești grămătic în cancelaria lui Petru cel Tânăr, ocazie în care i se întărește ocina din anul precedent⁶⁵. În vremea lui Alexandru al II-lea Mircea, Ivan era grămătic din Blagodești și primea o nouă confirmare a proprietății sale⁶⁶.

Menționarea acestuia în sfatul domnesc dovedește, pe de o parte, faptul că el era un proprietar de pământ, dar, în același timp, marchează ascensiunea unui orășean de la Floci, persoană cultă, cu un statut înalt în cadrul populației orășenești și cu prestigiul oferit de apartenența la tagma preoțească. Dacă personajul menționat, Ivan din Blagodești, a fost același la 1566, 1567, 1570 și 1594 nu se poate afirma cu certitudine. Documentele din primii ani ai secolului al XVII-lea menționează un nou cleric de la Orașul de Floci, Neagoslav, ca martor sau ca autor al textului, aflat în prejma voievodului Mihai Viteazul⁶⁷.

În urma studierii izvoarelor istorice, cercetarea arheologică a săliștii Orașului de Floci a început în anul 1975 și continuă până în prezent. Colectivul de cercetare cuprinde specialiști de la Muzeul Național de Istorie a României și de la Muzeul Județean Ialomița din Slobozia⁶⁸.

Cercetarea arheologică a descoperit pe situl Orașul de Floci urmele a trei biserici ridicate din cărămidă și piatră, fiecare având în jurul ei o necropolă. Pe baza inventarului arheologic, specialiștii au datat edificiile în secolele XVI-XVII. Faptul că la două dintre biserici a fost adăugat ulterior un pridvor poate fi consecința unei creșteri demografice. De asemenea, sursele documentare târzii menționează existența bisericilor din oraș, spre exemplu actul emis de Radu Șerban în 1609, din care reiese că în Orașul de Floci se afla un metoh al mănăstirii Vatoped de la Muntele Athos. Documente recent cercetate, aflate în arhivele mănăstirilor de la Athos, au dat la iveală faptul că această mănăstire deținea mai multe metohuri în oraș⁶⁹.

Biserica 1 a avut două faze de construcție, una la sfârșitul secolului al XV-lea, iar cealaltă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Planul navă al bisericii se compune din pronaos, naos și altar semicircular, ulterior fiindu-i adăugat

⁶³ DRH, B, VI, doc. nr. 8, p. 11-13.

⁶⁴ *Ibidem*, doc. nr. 16, p. 22-23.

⁶⁵ *Ibidem*, doc. nr. 42, p. 56-58.

⁶⁶ *Ibidem*, doc. nr. 202, p. 248-250.

⁶⁷ Anca Păunescu, *Cu privire...*, p. 28-30.

⁶⁸ Mulțumesc colectivului de cercetare care a avut bunăvoința de a-mi pune la dispoziție materialul arheologic.

⁶⁹ Florin Marinescu, *Metoace ale mănăstirii Vatoped în Orașul (sau Târgul) de Floci*, în, „Muzeul Național”, XIII, București, 2001, p. 10-15

un pridvor⁷⁰. Biserica numărul 2 avea un plan treflat și se pare că a aparținut unui așezământ monastic. Din păcate acest edificiu nu s-a conservat foarte bine, astăzi păstrându-se doar o parte din fundațiile zidurilor sale, suficiente pentru a i se putea reconstitui planimetria. Datarea bisericii numărul 3, cu plan navă, aparține sfârșitului secolului al XVII-lea.

Inventarul arheologic descoperit în cele aproximativ 250 de morminte cercetate din cadrul necropolelor celor trei biserici demonstrează faptul că existența acestora nu este legată strict de perioada în care a funcționat respectivul edificiu de cult.

Până în prezent, numărul necropolelor de la Orașul de Floci este mai mare decât al bisericilor descoperite, ceea ce i-a determinat pe specialiști să susțină faptul că unele cimitire puteau să aibă biserici din lemn și chirpici, ale căror urme nu au putut fi surprinse din motive care nu au depins de cercetarea propriu-zisă, ci de faptul că fundațiile nu erau construite dintr-un material rezistent, precum piatra sau cărămida. De asemenea, distrugerea acestor edificii din lemn a fost determinată și de practicarea agriculturii, în epoca contemporană, pe întreaga suprafață a fostului oraș.

Prima necropolă cercetată la Orașul de Floci a fost cea situată în jurul Bisericii 1, cercetare care s-a desfășurat pe parcursul mai multor campanii arheologice și care a dus la descoperirea a 182 de morminte⁷¹. Datorită intervențiilor diverse de pe acest sit, atât în vechime, cât și în perioadele mai apropiate nouă, nu se poate decât aproxima suprafața acestei necropole.

Mormintele sunt creștine, cu orientarea V-E, cu defuncții așezați în poziția decubit dorsal, cu brațele poziționate pe abdomen și mai puțin pe cutia toracică. În multe dintre morminte s-au păstrat urmele ale sicriului din lemn de formă trapezoidală. Din totalul mormintelor cercetate, aproximativ o treime au avut drept inventar una sau două monede în zona mâinilor, cu excepția unui mormânt (M 97), care a avut moneda depusă pe capacul sicriului. Monedele sunt din argint, de proveniență turcească, poloneză, lituaniană, germană, austriacă, raguzană și venețiană. Cea mai veche monedă este un dinar unguresc de argint din 1553 (M 47).

Datorită numărului mare de reînhumări, care indică durata îndelungată în care a fost folosit acest spațiu funerar, foarte multe morminte au fost perturbate, de regulă cele mai timpurii. Unele morminte au avut un inventar bogat, compus din cercei, pandantive, ace, inele, copci, paftale, mărgelile, nasturi, în altele nu au fost descoperite obiecte, iar prezența unui șirag de mătăniei din os într-un mormânt a

⁷⁰ Lucian Chițescu, Nicolae Conovivi, Radu Lungu, Anca Păunescu, Venera Rădulescu, *Cercetări arheologice la Piua Petrii (Orașul de Floci)*, jud. Ialomița, în CA III, București, 1979, pp. 199-203; Lucian Chițescu, Radu Lungu, Teodor Papisima, Petre Vlădila, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cercetări arheologice în anul 1979 la Piua Petri (Orașul de Floci)*, comuna Giurgeni, jud. Ialomița, în CA, IV, București, 1981, p. 120-123; Anexa VIII, planșa 3.

⁷¹ Lucian Chițescu, Nicolae Conovivi, Anca Păunescu și Venera Rădulescu, *Cercetări arheologice la Piua Petrii (Orașul de Floci)*, jud. Ialomița, în CA III, 1979, p. 199-206.

determinat interpretarea acestuia ca aparținând unui cleric.

Deși în epoca medievală sunt foarte rare cazurile de morminte cu ofrande depuse ritualic, în necropola Bisericii numărul 1 a fost descoperită o succesiune de morminte care se întretăiau, dintre care unul avea depusă în zona dreaptă a bazinului o ulcică din lut, decorată cu angobă albă, datată în secolul al XVII-lea.

Cercetarea asupra bisericii 1 a scos la iveală existența unor morminte și în interiorul edificiului de cult, respectiv 11 în pronaos. Acestea sunt cu siguranță cele mai interesante și aduc cele mai multe informații, atât despre lăcașul de cult, cât și despre religiozitatea oamenilor care au trăit aici. Astfel, un mormânt depus într-un cavou din cărămidă, în pronaos, la locul ctitorului, era al unei femei. Cercetarea arheologică a descoperit faptul că acest cavou a fost redeschis de mai multe ori și în el au fost depuse alte oseminte care au aparținut familiei ctitorului, fără a deranja mormântul principal.

Inventarul acestui mormânt era compus dintr-un inel din argint, în mâna stângă, un alt inel tot, din argint, în mâna dreaptă, 20 de nasturi sferici din bronz, în zona toracică, iar din umplutura mormântului au fost recoltate cuie și scoabe din fier, două paiete și un fragment din sticlă. Datele prezentate mai sus stabilesc construcția cavoului în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, moment în care biserica a fost refăcută.

De asemenea, în pronaos au fost cercetate și două morminte de copii, care aveau un inventar comun, format din 11 bumbi sferici turnați, copci din sârmă de cupru și o monedă turcească de la Selim II (1566-1574). Pe baza inventarului, mormintele au fost datate în secolul al XVII-lea, deși moneda poate marca mai degrabă ultimul deceniu al secolului al XVI-lea.

În mare parte, fără să cunoaștem și alte informații legate de aceste morminte, cu excepția celor publicate, dar urmând argumente de logică istorică, am accepta mai degrabă sfârșitul secolului al XVI-lea, întrucât studiile de istorie economică, ulterioare cercetării arheologice, au demonstrat că, la finele acestui veac, moneda, în special cea otomană, este foarte rară, iar utilizarea ei, fie și pentru înmormântări (unde se foloseau de obicei monede scoase din uz), la aproape jumătate de veac, pare din această perspectivă greu de acceptat. În plus, autorul studiului menționează că, deasupra acestor morminte, situate la cota -0,70 m de la nivelul de călcare al momentului cercetării⁷², au mai fost descoperite oseminte umane deranjate, considerând că finalul bisericii și al cimitirului a avut loc în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Argumentul adus este prezența copcilor și a bumbilor, care se găsesc frecvent în morminte de secol XVII–XVIII. De asemenea, cercetarea arheologică a demonstrat prezența acestor obiecte de inventar și în morminte datate în secolul al XVI-lea.

Un alt mormânt situat în pronaos, spre colțul de nord-est al cavoului, cu un inventar compus din: 11 copci, țesătură din fir și din pânză, ace din cupru aurite și două monede din argint, dintre care pe una a putut fi citit, cu aproximație: „Ragusa”, este databil în secolele XVI-XVII.

⁷² Nu trebuie să oitem practicarea agriculturii pe acest sit, inclusiv printre ruinele bisericii 1.

Și în zona pridvorului Bisericii 1 au fost descoperite și cercetate 12 morminte de înhumăție cu un inventar foarte bogat, compus din obiecte de port și podoabă și monede. Ceea ce a atras atenția specialiștilor a fost mormântul numit M 153, al unui adult, probabil femeie, care avea deus pe piept un copil⁷³.

Necropola din jurul Bisericii 2 a fost datată pe baza inventarului mormintelor din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și până la începutul secolului al XIX-lea⁷⁴. În urma mai multor campanii arheologice, au fost cercetate un număr de 232 de morminte de înhumăție creștine. Cercetarea acestei necropole a avut loc pe parcursul mai multor campanii arheologice, stabilindu-se faptul că defuncții erau înhumați, fiind depuși în poziția decubit dorsal, cu capul la vest, cu unele excepții (M 150, care era cu fața în jos și craniul spre est), și brațele pe zona toracică, situație similară celorlalte cimitire medievale⁷⁵. Majoritatea aveau sicrie de lemn, probabil de formă trapezoidală. Inventarul mormintelor se compune din 50 de monede, majoritatea deteriorate și ilizibile, 11 inele din argint și bronz, cercei, nasturi globulari, mărgelile din sticlă colorată, copci, ace de maramă, paiete. Dintre inelele descoperite se remarcă inelul din bronz cu o casetă înaltă hexagonală în care era montată o piatră albă opacă, probabil cuarț, cu o verigă lamelară, datat, pe baza analogiilor, în secolul al XVI-lea - a fost găsit în M 130 și este un unicat printre descoperirile de la Orașul de Floci⁷⁶.

Din motive obiective, nici suprafața necropolei Bisericii numărul 2 nu a putut fi stabilită cu certitudine, stratigrafic constatându-se faptul că mormintele perforază două niveluri de locuire, respectiv din secolul al XVI-lea și al XV-lea, reprezentate de locuințe incendiate. Întrucât unele morminte au avut drept inventar monede datate la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor, funcționalitatea acestora nu poate depăși jumătatea secolului al XIX-lea⁷⁷.

Biserica 3 de la Orașul de Floci și necropola aferentă, numerotată 4 în ordinea descoperirii, au fost reperate și cercetate în cadrul campaniei din 1983, fiind

⁷³ Lucian Chițescu, Nicolae Conovici, Anca Păunescu și Venera Rădulescu, *art.cit.*, p. 206; *Idem, Cercetări arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în CA V, p. 129-132; Lucian Chițescu, Anca Păunescu și Tudor Papasima, *Cercetări arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în CA VI, București, 1983, p. 95-100.

⁷⁴ Lucian Chițescu, Radu Lungu, Teodor Papasima, Petre Vlădilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cercetări arheologice în anul 1979...*, p. 139.

⁷⁵ Lucian Chițescu, Tudor Papasima, Petre Vlădilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cercetările arheologice de la Piua Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în CA V, 1982, p. 147-156; Lucian Chițescu, Radu Lungu, Teodor Papasima, Petre Vlădilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cercetările arheologice în anul 1979 la Piua Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, în CA IV, 1981, p. 139-140.

⁷⁶ Lucian Chițescu, Tudor Papasima, Petre Vlădilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cercetările arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în CA V, 1982, p. 155.

⁷⁷ Lucian Chițescu, Anca Păunescu și Tudor Papasima, *Cercetări arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în CA VI, București, 1983, p. 102-107.

situate la aproximativ 900 m sud de actuala șosea națională și europeană și la circa 600 m sud de Biserica și necropola 1⁷⁸. Edificiul de cult este o construcție simplă, de tip navă, cu dimensiuni obișnuite (18,5×25 m) cu o sigură absidă, a altarului, având ziduri de piatră, cărămidă și mortar, groase de 0,85 m. Mai târziu, pe latura vestică, și acestei biserici i-a fost adăugat un pridvor, determinat probabil de o creștere demografică, forma finală a acestui edificiu de cult aparținând secolului al XVI-lea. Pe baza inventarului bogat al mormintelor și a observațiilor stratigrafice, a putut fi realizată o datare exactă, atât a bisericii, cât și a necropolei aferente, în perioada de la începutul secolului al XVI-lea și până în secolul al XVII-lea.

Mormintele cercetate au fost, de asemenea, de înhumație, creștine, orientate V-E, majoritatea păstrând urme ale sicriului din lemn, unele chiar în întregime, deși erau vizibil afectate de arături. Din cele 65 de morminte cercetate, 36 au fost de adulți și 29 de copii. Din totalul mormintelor, 38 au avut inventar, iar 24 au fost datate cu monedă, dintre care 17 morminte au fost situate în secolul al XVI-lea. Printre monedele descoperite menționăm: un gros de Lituania (Alexandru al Poloniei), 11 monede turcești (Selim I și Soliman I, Mehmed al III-lea), șase ungurești (Ferdinand I, Rudolf II) și trei grosseto raguzane. Pridvorul a fost adăugat la un interval de timp relativ scurt față de restul edificiului și adăpostea mormântul ctitorului, probabil cel al întregului edificiu, întrucât nu a mai fost descoperit un alt mormânt în biserică. Inventarul mormintelor se compune din nasturi globulari din plumb și din os, inele sigilare, cercei, copii.

Pentru necropola 3 de la Orașul Floci, situată pe grindul 3 al sitului arheologic, nu a fost reperată biserica; probabil aceasta a fost construită în întregime din lemn și a fost distrusă de-a lungul secolelor⁷⁹. Din punct de vedere stratigrafic, necropola 3 poate fi încadrată cronologic secolului al XVI-lea, fiind anterioară unei locuințe cu cahle, mormintele perforând nivelul de locuire datat cu monedă: dinar unguresc, Ferdinand I, 1530.

De asemenea, înmormântările sunt creștine, orientate V-E, defuncții fiind depuși în poziția decubit dorsal cu mâinile pe cutia toracică, cu o singură excepție, M 6, care are brațul drept adus spre claviculă, iar cel stâng îndoit la 45° pe piept. Mormintele cercetate sunt grupate, fiecare grup având suprapuneri și reînhumări, ceea ce i-a determinat pe specialiști să considere o probabilă înmormântare în cadrul unei familii, care păstra astfel locul de veci. Majoritatea au avut sicriu, fapt demonstrat prin cuiele păstrate. Inventarul este compus din podoabe, în cazul a cinci morminte, printre care menționăm inele cu veriga torsionată și nasturi de argint. Cercetarea acestei necropole nu este încheiată, până în prezent numărul mormintelor

⁷⁸ Lucian Chițescu și Anca Păunescu, *Cecetările arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci)*, com. Giurgeni, jud. Ialomița, în CA VIII, București, 1986, p. 67-74.

⁷⁹ Lucian Chițescu, Radu Lungu, Teodor Papisima, Petre Vlădilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cecetări arheologice în anul 1979 la Piua Petri (Orașul de Floci)*, comuna Giurgeni, județul Ialomița, în CA IV, p. 137-139.

depășind 100, iar zona funerară fiind situată în proximitatea zonei de habitat, de multe ori întretându-se cu aceasta⁸⁰.

De asemenea, necropola 5 nu a putut fi asociată unui edificiu de cult, dar acest lucru nu presupune în mod absolut inexistența lui. Descoperită pe grindul 2, această necropolă nu a fost publicată până în prezent, în teren aceasta fiind cercetată exhaustiv.

Numărul necropolelor de la Orașul de Floci a ajuns la 7, dar acestea nu au putut fi cercetate în totalitate, din motive obiective, fiind situate pe grinduri diferite și nou abordate în economia spațială a sitului. Tocmai din acest motiv nu se poate preciza existența unui edificiu de cult, în condițiile în care zonele nu au fost epuizate în cercetarea de teren⁸¹.

Necropola 7 de pe grindul 8 al sitului arheologic a fost cercetată parțial, fără a i se putea preciza limitele și nici existența unui locaș de cult căruia să-i aparțină. Cele 9 morminte sunt creștine, orientate V-E, defuncții fiind depuși în poziția decubit dorsal, în gropi dreptunghiulare, în sicrie de lemn, la unul dintre ele, M 1, păstrându-se foarte bine capacul. Până în acest moment nu au fost descoperite situații de întretăieri de complexe arheologice sau reînhumări. Mormintele cercetate au fost datate cu ajutorul monedelor la sfârșitul secolului al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Cu excepția monedelor, mormintele nu au avut alt inventar, situație explicată și prin poziționarea necropolei, credem noi, în limita orașului, unde se presupune că trăia o populație mai săracă. Cercetările viitoare pe acest sector vor aduce cu siguranță informații care vor putea ajuta la conturarea unei imagini despre viața cotidiană și în acest spațiu, periferic în economia habitatului orașenesc, inclusiv prin cercetarea exhaustivă a spațiului funerar, care poate aduce contribuții semnificative pentru istoria demografică și economică, dar și pentru cea religioasă.

Orașele medievale din spațiul românesc se aflau, așa cum o arată studiile specialiștilor, la granița dintre rural și urban, aici desfășurându-se activități care trebuiau să acopere cea mai largă paletă de produse necesare desfășurării vieții cotidiene sub toate aspectele ei. Specificul spațiului românesc îl constituie faptul că societatea era tradițională. Totuși, nu este exclusă acceptarea noului, mai ales într-un oraș ca acesta, târg de vamă, în care se perindau, la acea vreme, oameni de toate etniile, religiile și chiar ocupațiile. De aici presupunem în continuare păstrarea unor modele specifice în țesăturile de port, dar și de interior, creații autohtone sau preluări.

⁸⁰ Anca Păunescu, Irina Ene, Dana Mihai, Gheorghe Matei, Gabriel Vasile, *Cercetări arheologice în vatra Orașului de Floci (Piua Petri), comuna Giurgeni, județul Ialomița. campaniile din anii 2006-2007*, în CA XIV-XV, București, 2007-2008, p. 17-19.

⁸¹ *Ibidem*, p. 19-22.